

Başkan Bağlı'nın 2018 Yılı Yüksek Danışma Kurulu Toplantısı Konuşma Metni

Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulunun Çok Değerli Üyeleri,

Değerli Çalışma Arkadaşlarım,

2018 Yılı Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulu Toplantısına hoş geldiniz, şeref verdiniz. Hepinizi şahsım ve Kurumum adına saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Bugünkü toplantımızda sosyal güvenlik uygulama ve politikaları ile ilgili anlamlı, kabul edilebilir, bize ışık tutacak öneriler, tespitler ortaya konulacaktır.

Yüksek Danışma Kurulu Kanunla kurulan, Kurumun temel organları arasında yer almaktadır. Yüksek Danışma Kurulu yılda en az bir kez, en geç Mart ayının sonuna kadar toplanması gereken, kimlerin katılımının ne şekilde olacağı Kanunla tayin ve tespit edilmiş bir organdır. Temsili demokrasi ve katılımçılık açısından baktığımızda Türkiye'de örneği ender bulunan organlardan biridir. Yüksek Danışma Kurulumuz sosyal güvenlik uygulamaları ve politikaları hakkında tespit ve önerilerde bulunma yetkisine haiz bir danışma organı, bir istişare organdır. Bir yıllık uygulamalarımızı, yaptıklarımızı ve yapamadıklarımızı, dar boğazlarımızı, problemlerimizi burada masaya yatıracağız. Katılımcılarımız tatbikî tespitlerde, tenkitlerde bulunacaklar. Sonuçta kapanış toplantısında bunları önümüze bir hedef olarak koyacağız.

Gündemimiz Sayın Bakanımız tarafından Kanunla belirleniyor. Bu yılki gündeme baktığımızda, "Çalışma Hayatında Kayıtlı İstihdam ile Prim Tahsilatının ve Sosyal Güvenlik Bilincinin Artırılması Kapsamında; Kadın İstihdamı, İstihdam Teşvikleri ile Sosyal Tarafların Rolü ve Politika Önerileri" üzerinde karşılıklı görüş alışverişinde bulunacağız.

Değerli katılımcılar, Sosyal Güvenlik Kurumu klasik bir kamu kurumu değildir. Merkezi Yönetim Bütçesi içerisinde yer almaz. Genel idarenin içerisinde, yönetimine baktığımız zaman tipik bir kamu kurumu olmadığını görürüz. Yönetim Kurulu, Kurumun en üst karar mercii. Böyle olmasının da en büyük göstergesi bütçeye yani yıllık bütün uygulamalara hayat veren, bütçeyi onaylayan, kesin hesabı onaylayan, faaliyet raporunu onaylayan Yönetim Kurulu seçilmişlerden ve atanmışlardan oluşan bir yapı arz eder. Altı seçilmişin, altı atanmışın oluşturduğu bir yapıda şuan itibariyle seçilmişler çoğunlukta, atanmışlar azınlıkta. Dolayısıyla tipik bir kamu kurumu değil. İşçinin, işverenin, esnafın, yani prim ödeyicilerin aynı zamanda yararlanıcıların, emeklilerin, Hazine Müsteşarlığının, Maliye Bakanlığının temsilcilerinin olduğu bir Yönetim Kurulumuz söz konusu. Bu yönüyle katılımcı demokrasinin en iyi örneklerinden birisi olduğunu memnuniyetle ifade edebilirim. Dolayısıyla tipik bir kamu kurumu değil. Sisteme katkı sağlayan, prim ödeyenlerin ve

bundan yararlananların temsilcilerinin yönetimde bulunduğu bir kamu kurumu. Belki bazen şu tip itirazlar da dile getirilebilir: "Doğru, Kanunda Yönetim Kurulu bu şekilde teşkil edilmiş ama Kurumun en nihayetinde uygulamaları ve politikaları bunlarla tayin ve tespit edilir ve Başkanlık makamı da bunları da uygular." Fiiiyatta durum bu olmakla birlikte bir yönetimde, bir kurumda en önemli enstrümanın bütçe olduğuna inanıyorum. Yönetim Kurulu bizim bütçeyi onaylamadığı zaman bizim Kanunlarla tayin ve tespit edilen hiçbir politikayı uygulama şansımız olmaz. Dolayısıyla bütçeyi onaylama yetkisini elinde tutan en yüksek organdır. Ve bu organda da temsile baktığımız zaman, bunu memnuniyetle müsaade ediyoruz, her zaman da dile getiririm, tek başına değil, birlikte yönettiğimiz bir Kurum. Benim değil, yönetimin değil, hepimizin aslında ortak olduğu bir Kurum. Kimden prim alıyorsak, para topluyorsak onların nam ve hesabına yönettiğimiz bir Kurum. Bazen bunu işçilerimiz ve işverenlerimize de söylerim: Kurum aslında sizin. Biz sizin buradaki vekilharçlarıyız. Gerçek anlamda memurunuz. Topladığımız primleri sizler için harcayan bir yönetim yapımız var. Bunun Türkiye'deki yönetim yapısı açısından önemli olduğunu, demokratik standartlar açısından önemli olduğunu bir akademisyen olarak altını çizerek belirtmek istiyorum. Sosyal Güvenlik Kurumunda 2,5 yıllık bir yöneticilik tecrübemden sonra Türkiye'nin bu Sosyal Güvenlik Kurumunun yapısından ve işleyişinden, tecrübesinden yararlanması gerektiğini düşünüyorum. Biz Yönetim Kurulumuzla güzel bir şekilde, hemen hemen kararlarının yüzde 98'ini ittifakla, oy birliğiyle karar alan, bu kararlarını da uygulamaya çalışan bir Kurumuz.

Sosyal Güvenlik Kurumları 1950 sonrası, özellikle II. Harpten sonra, sosyal refah tartışmaları ile birlikte, refah devleti uygulamaları ile birlikte büyük uzlaşa değimiz emek-sermaye çelişkinin belli bir noktada dengelenmesi tartışmalarının akabinde bütün dünyada üzerinde konulan, konuşulan uygulamalardan politikalar haline geliyor. Üçüncü nesil, temel insan hakları olarak sosyal haklar kapsamında değerlendiriyor. Hemen hemen bütün anayasalarda da temel bir hak olarak yer alıyor. Türkiye bu anlamda baktığımızda geri kalmış bir ülke değildir. Batı Avrupa ülkeleri ile hemen hemen aynı tarihlerde sosyal güvenlik hakkını Anayasası'na temel insan hakkı olarak almış. Sosyal güvenlik hakkının tesisi için gerekli kurumları ihdas etmiş bir ülke. Fakat ülkenin sosyoekonomik yapısı ister istemez Sosyal Güvenlik Kurumlarının yapısını, işleyişini, aktüeryal yapısını da etkilemekte. Zamanla Sanayileşmenin karşı karşıya bulunduğu dar boğazlar, kalkınma iktisadındaki problemler, istihdamla ilişkili sorunlar, istihdamın ağırlıklı olarak kamuda olmasının getirdiği sonuçlarla birlikte işte Emekli Sandığının durumu iyi, SSK'nın durumunun kötü, BAĞ-KUR'un da kendi kendine ayakta durmakta zorlandığı bir yapının ortaya çıktığını müsaade ediyoruz 80'lere geldiğimizde. 90'lı yıllardaki tartışmaları hepimiz biliyoruz onlara değinmek istemiyorum ama bir şeyin altını çizmek gerekiyor. Bunun hem Sosyal Güvenlik Kurumunun çalışanlarının hem de Türk milletinin bir başarısı olarak altını çizmek lazım. Türkiye dünyada Sosyal Güvenlik Reformlarını tarafların mutabakatıyla, rızasıyla büyük bir

siyasal ve sosyal kargaşaya sebebiyet vermeden gerçekleştiren ender ülkelerden biri. Hatta 90 sonrası döneme baktığımızda tek diyebiliriz. Malumunuz Obama'nın en büyük taahhütlerindendi Sosyal Güvenlik Reformu. İki dönemlik Başkanlık döneminde gerçekleştiremedi. Sosyal Güvenlik Reformlarının zor tarafı hep anlatırım, reforma dokunduğunuzda üç tane temel aktörle karşı karşıya kalırsınız: işçi, işveren, devlet veya bunun klasik tanımlanmasıyla, entelektüel ifadesiyle emek, sermaye ve kamu üçlü çelişki. Bir adım öne giderseniz emeğin hakkına dokunuyorsunuz, bir adım geride kalırsanız sermayenin kar haddini aşağıya çekiyorsunuz, hiçbir şey yapmazsanız kamuya maliyet oluşuyor. Onun için kamunun, işçinin ve işverenin menfaatlerini ve haklarını optimum bir noktada tutabilmek, dengede tutabilmek ve üçünün uzlaşını, dengesini tutturabilmek çok hayati bir konu ve hakikaten siyasal maharet isteyen, ustalık gerektiren bir konu. Türkiye 2000'li yıllarda bunu kazasız belasız gerçekleştirebilen tek ülke diyebilirim.

Bu Sosyal Güvenlik Reformlarının en önemli ayağı Genel Sağlık Sigortasıydı. Yani bunu yurtdışına gittiğimizde ISSA toplantılarında dile getiririz. Bizim yurtdışındaki partnerlerimiz Türkiye'ye geldiğinde onlara bir toplantıda anlattık bizim Genel Sağlık Sigortasının derinliğini, kapsamını, sağladığımız paketi. İfade şu: Bunu kişi başı geliri 10 bin dolar seviyesinde olan bir ülke olarak yapıyorsunuz ve sürdürülebilir noktasındasınız, öyle mi?" diyorlar. "Evet durumumuz bu" dedik. "O zaman siz buna Türk mucizesi diyebilirsiniz" dedi. Bu aslında Türk milletinin bir başarısı. Bunu kabul etmek lazım. Buradaki kadronun, Sosyal Güvenlik çalışanlarının, memurundan, en üst yönetimine kadar ve aynı zamanda milletimizin teveccühünün bir başarısı. Bu millet bunu başarabilmiş. Bu önemli bir şey, bu değerli bir şey. Bunu öncelikle kayda geçirmemiz lazım. Başarıya bir tarafla tespit etmek, bardağın dolu tarafına işaret etmek bir kadirşinaslığın gereği. Ama burası Danışma Kurulu olduğuna göre açıklarımız, problemlerimiz, sorunlarımıza da gündeme getirmemiz gerekiyor. Elbette ki buradaki katılımcı arkadaşlar benden sonra bunları çok güzel bir şekilde dile getirecekler. Ancak ben aktüel olan, gündeme gelen birkaç hususa değinerek sözü fazla uzatmayıp, daha çok hesap veren, dinleyen, not alan konumunda olmak istiyorum.

Sosyal Güvenlik Kurumu bugün bu saat itibarıyla yönetilemez bir durumda değildir. Bir kara delik değildir. Kamunun sırtında bir yük değildir. Buna önce bizim kendimizin inanması lazım. Bu millet bunu başarmış, böyle bir Kurum vardır. Bütün dünyada Sosyal Güvenlik Kurumları değerlendirilirken çeşitli kıstasları vardır. Sosyal Güvenlik Kurumlarının açığı olur, alacağı olur, borcu, bilançoları, faaliyet raporları, işte bu tip platformlarda masaya yatırılır, konuşulur. Ama entelijansiyanın, bu işe emek harcamış olanların sonuçta dedikleri bir şey var. Bir sürü kriter var değerlendirmek için; kapsam önemli bir kriterdir, toplumun ne kadarına hizmet ediyorsunuz? Hizmetin kalitesi önemlidir, sunulan hizmetin derinliği önemlidir. Tamam, Genel Sağlık Hizmeti sunuyorsunuz ama bu Genel Sağlık Sigortası'nda neler sunuyorsunuz? Bu tip bütün kriterlerin yanında mali bünyeyle ilgili

sürekli bir kritere vurgu yapılır. Derler ki: "Topladığınız prim gelirleri ile iki temel fonksiyon olan emeklilik harcamaları artı sağlık harcamalarının ne kadarını karşılıyorsunuz?" Bu sizin içinde bulunduğunuz durumdaki mali durumunuzu ortaya koyduğu gibi, uzun vadede çöküp çökmeyeceğinizi, sürdürülebilir olup olmadığını da ortaya koyar.

Şimdi bu rakama baktığımızda arkadaşlar, sık sık gündeme geldiği için altını çizerek belirtmek istiyorum, bugün Sosyal Güvenlik Kurumu topladığı primlerle emeklilik harcamaları artı sağlık harcamalarının yüzde 75'ini yani dörtte üçünü finanse edebilir bir durumda. Bu da uluslararası bütün değerlendirmelerde kabul edilebilir, sürdürülebilir mali bir göstergedir. Dolayısıyla Sosyal Güvenlik Kurumunun bugün 2018 yılı itibarıyla kısa, orta ve uzun vadede mali bünyesine ilişkin bir problem, bir sorun görünmemekte. Açığımız var mı, var. Malumunuz, gizlenen bir husus değil, kapatılabilir bir husus değil. Saydam bir Kurum. Yönetim Kurulu var, orada hesap veriyoruz. Anayasal dış denetim organı Sayıştay gelir, bunların hesabını verir. Mali tablolar bizim internet sitesinde de yayınlanır zaten. 2017 yılında 23 milyar TL bir açık söz konusu. Ama takdir ederseniz ki bizim aylık emekli maaşı ödememiz 18 milyar TL civarında. Yani bizim bir yıllık açığımız aylık ödediğimiz emekli maaşı kadar.

Sosyal Güvenlik Reformu nimet, külfet dengesini getiren bir reformdur. Bu reform biraz önce bahsettim üçlü dengeyi dikkate alan bir reformdur. Sosyal Güvenlik Reformu'nun şuana kadar külfetini yükledik, maliyetini yükledik çünkü reformun bir maliyeti vardı. Reformun nimetinden yararlanmak belirli bir süreyi gerektiriyor. Biz henüz 2003'te, 2006'da, 2008'de yapılan sosyal güvenlik temel düzenlemelerinin, reformlarının nimetlerini yemeğe başlamadık. Bunlardan yararlanmaya başladığımız zaman mali bünyenin giderek iyiye gideceğini, şu anki bizim aktüeryal hesaplarımız net bir şekilde ortaya koyuyor.

2017 yılı özellikle bizim için kayıtdışı istihdam, prim tahakkuk ve tahsilatına baktığımız zaman, Türkiye ekonomisindeki büyüme, istihdamdaki artış tabii doğal olarak bize yansıyor. Hep dile getiririz, kayıtdışı istihdamın 1 puan aşağı çekilmesi Sosyal Güvenlik Kurumunun 2 milyar TL tahsilatının artması demektir. Yani bizim 20 milyar TL bir açığımız varsa kayıt dışı istihdamı 10 puan aşağı çektiğimizde zaten bizim açığımız ortadan kalkacak. Fakat Türkiye'nin 56-57 bandında aldığı kayıt dışı istihdam 32-33 bandına kadar ilerledi. 10 yıllık Sosyal Güvenlik Reformu icraatlar, teşvikler, getirilen düzenlemeler, mekanizmalar sonucunda bu iyileştirme sağlandıktan sonra geri dönüp baktığımızda bu işle ilgilenen akademisyenlerin de işaret ettiği gibi, belli bir noktadan sonra kayıt dışı istihdamı cebri yöntemlerle, cezalandırmayla, denetimle, müeyyideyle aşağıya çekmek mümkün değildir. Mümkün olsa bile çok zordur. Dolayısıyla belli bir noktadan sonra sosyoekonomik bir dönüşüm gerekiyor. Ekonominin fundamentallerinde bir değişim gerekiyor. İkincisi bilincin değişmesi gerekiyor, bir kültürün oluşması gerekiyor. Bir farkındalığın oluşması gerekiyor. Ben iki yıldır sık sık bunu dile getiririm: sosyal güvenlik bilincini yaygınlaştırmak.

Biz eğer bu saatten sonra kayıtdışılıkla ilgili mesafe alacaksak yapacağız şu teşviki getirelim, bu düzenlemeyi getirelim, bu cezayı yazalım, bu denetimi artıralım şeklindeki uygulanmaların yanı sıra, bunun bilincini, bunun kültürünü oluşturmamız lazım. İlköğretimden itibaren başlayıp, insanların zihninde sosyal güvenliğin temel bir insan hakkı olduğunu, bunun mutlaka korunması gerektiğini, talep edilen bir hak olduğunu, yerine getirilmesi gereken bir vecibe olduğunu, herkese anlatmamız ve bunu toplumsallaştırmamız gerekiyor. Burada tabii iş dönüp dolaşıp iletişime geliyor. Sosyal tarafların mutabakatını gerektiriyor, bu tek başına Sosyal Güvenlik Kurumunun yapacağı bir iş değil.

İşte Danışma Kurulunun, Sayın Bakanımızın da çok isabetli bir şekilde tensip buyurduğu üzere, bu yılki gündemi kayıtdışılıkla mücadele, kayıtlı istihdamın teşviki bilincinin oluşturulması. Teşviklerle birlikte bu bilinci oluşturalım. Günün sonunda eğer bir kültür haline getirebilirsek, toplumda bu farkındalığı oluşturabilirsek, sorunlarımızı önemli ölçüde kontrol altına alabileceğimizi düşünüyorum. Burada uyguladığımız teşvikler, yaptığımız faaliyetler, bunları sık sık kamuoyuyla paylaşıyoruz, Faaliyet Raporlarımızda yer alıyor.

Çok fazla rakam paylaşarak sizleri sıkmak istemiyorum. Ama sonuç itibariyle 2017 yılı planladığımız hedefler açısından baktığımızda başarılı olarak değerlendirebileceğimiz bir yıl oldu. Ekonomideki temel değişkenler otomatikman bize yansıdı. Yani bizim kontrol edebildiğimiz değişkenler var, kontrol edemediğimiz değişkenler var. Kontrol edebildiklerimiz açısından baktığımızda 2017 yılının verimli bir yıl olduğunu söyleyebilirim. Ama 2018 yılında da çok daha verimli imkanlar olacağını düşünüyorum. 2018’de ağırlıklı olarak bu İstihdam Teşvikleri üzerinden yol alacağız. Ben Müsteşar Yardımcısı iken, bir uluslararası ihaleyle İstihdam Teşvikleri Etki Analizleri Projemiz oldu. 12 aylık yoğun bir çalışmanın sonunda şöyle bir şey çıkmıştı: İstihdam Teşviklerinin net etkisi ve en önemli fark edilebilir etkisi kayıtlı istihdamın artması yönünde görülür. Dolayısıyla siz istihdam teşviklerini artırdığınız müddetçe kayıtlı istihdamı teşvik ediyorsunuz ve günün sonunda total kamu maliyesine baktığınızda aslında istihdam teşviklerinin bir gider değil, kayıtlı istihdamı artırmak yoluyla aslında sosyal güvenlik gelirlerini artırarak kamunun gelirlerini artıran bir çarpan etkisi oluşturduğunu görüyorsunuz. 2018’de yoğunlaşacağımız konuların başında bu var. Sunduğumuz sağlık hizmetleri var.

Bazen tartışmalarda Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilgili hususlar gündeme gelir. Sosyal Güvenlik Kurumu hesap vermeye her zaman açık bir Kurumdur. Saydamlık temel kriterimiz, temel hedefimiz, temel değerimiz. Bunu bir kadirşinaslık olarak “Biz böyleyiz” demek için söylemiyorum, bunu yapmak zorundayız. Çünkü her Perşembe toplanan bir Yönetim Kurulu söz konusu. İşçinin, işverenin, esnafın, emeklilerin temsilcileri burada dolayısıyla onlar bize sorarlar. Bir veriyi saklama, sümen altına koyma söz konusu değil.

Dolayısıyla "Sosyal Güvenlik Kurumunun alacakları çok, tahsil edemiyor, alacaklarından haberi yok" diyemeyiz. Arkadaşlar 2018'in yarısında böyle bir kamu kurumu olamaz. Bizim devlet geleneği olarak Osmanlıyı tenkit ederken "kırtasiye imparatorluğu" derler. Geçen bir odama baktım, dedikleri kadar varmış. Arka taraf dosyalardan geçilmiyor. Bunun hangisi önemli, hangisi önemsiz, hangisini atalım; önemlileri bir tarafa aldık. Odanın yarısı evrak doldu. Bir kırtasiye imparatorluğu geleneğinden gelen bir devlette evrakın kaybolması, hele alacaklarının takibinin bilinmemesi, bu tip şeyler mümkün değil arkadaşlar, teknik olarak mümkün değil. Yani kast-ı mahsusa ile yapmaya çalışsanız bile başaramazsınız. Dolayısıyla gündeme gelen konularla ilgili tabii biz kamu görevlisiyiz, her zaman çıkıp da beyanat veremeyiz. Ama Yönetim Kurulu da burada, onların huzurunda, onların da şahadeti ile söylüyorum: Böyle hesap veremeyen, ne yaptığını bilemeyen bir Kurum asla söz konusu değil, mümkün de değil.

En azından yılda bir kez burada toplanıyoruz. Burada biraz sonra çıkıp faaliyet raporu bu, bütçe bu, performans raporu bu, rakam bu diye hesabı sorarlar ve orada ayağa kalkamaz duruma geliriz. Kendimizi bu duruma düşürmeye de hiç niyetimiz yok. En kötü ihtimal burada hesap sorulmadı, üç senede bir Genel Kurulumuz var. Orada hesap sorulur. Yılda bir Meclise gidiyoruz. Orada milletin temsilcileri hesap soruyor. Ve her gün de dördüncü kuvvet olarak zaten medya bu hesabı soruyor. O yüzden biz de sık sık Basın Müşavirliği kanalıyla basın açıklamaları yapmak zorunda kalıyoruz.

Dediğim gibi 2017'de şunları yaptık diye sizi rakamlara boğmak ve diğer arkadaşların da hakkını yemek istemiyorum. Ben daha çok not alıcı olarak katılımcıların, değerli üyelerin tespit ve tenkitlerini almak için yerime geçeceğim. Teşrif bulunduğunuz için tekrar hepinize teşekkür ediyorum.